

O'ZBEKISTONDA ISLOM DARCHALARINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI.

Qo'ldoshev Nodir Nosirovich

O'zbekiston respublikasi Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston moliyaviy tizimida islomiy moliyalashtirishning innovatsion shakli — islom darchalarini joriy etish imkoniyatlari va istiqbollari tahlil qilinadi. Xalqaro tajriba, mavjud me'yoriy-huquqiy asoslar, moliya bozorining holati, aholining talab va ehtiyojlari asosida islom darchalarining joriy etilishi uchun zarur infratuzilma, institutsional yondashuvlar va muammolar yoritilgan. Shuningdek, maqolada O'zbekistonda ushbu tizimni rivojlantirish bo'yicha aniq tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Islom darchalari, islomiy moliya, O'zbekiston, shariat asoslari, foizsiz bank tizimi, moliyaviy xizmatlar, normativ-huquqiy baza, shariat kengashi.

Annotation: This article analyzes the prospects and opportunities for implementing Islamic Windows—an innovative form of Islamic financing—in Uzbekistan's financial system. Based on international experience, existing legal and regulatory frameworks, the state of the financial market, and the needs and demands of the population, the article explores the necessary infrastructure, institutional approaches, and existing challenges for the successful implementation of Islamic Windows. Furthermore, the article provides concrete recommendations for the development of this system in Uzbekistan.

Keywords: Islamic Windows, Islamic finance, Uzbekistan, Sharia principles, interest-free banking system, financial services, legal and regulatory framework, Sharia board.

KIRISH

So'nggi yillarda butun dunyo bo'ylab islomiy moliyaviy xizmatlarga talab ortib bormoqda. Aholining ma'naviy va diniy qadriyatlariga asoslangan, foizsiz, adolatli va shaffof moliyaviy tizimlarga bo'lgan ehtiyoj nafaqat musulmon davlatlarda, balki G'arbiy mamlakatlarda ham ortib borayotgani kuzatilmoqda. Islomiy moliyaning universal ko'rinishlaridan biri sifatida Islom darchalari konsepsiyasi alohida e'tiborga molik. Bu model orqali an'anaviy banklar shariatga zid bo'lmagan xizmatlarni taklif etish imkoniga ega bo'ladilar. Mazkur maqolada O'zbekistonda islom darchalarini joriy etish zarurati, afzalliklari, mavjud muammolar va istiqbollari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Islom darchalarining mohiyati va huquqiy asoslari

Islom darchalari (Islamic Windows) — bu an'anaviy banklar tarkibida faoliyat yurituvchi bo'linmalardir. Ular mijozlarga shariatga asoslangan moliyaviy xizmatlarni, ya'ni murabaha (savdo asosidagi moliyalashtirish), ijara (ijara asosida moliyalash), musharaka (hamkorlik asosidagi investitsiya) kabi operatsiyalarni taqdim etadi.

Jahon banki va Islomiy taraqqiyot banki ekspertlari ta'kidlashicha, islom darchalari — islomiy moliyaga bosqichma-bosqich o'tish uchun eng maqbul shakldir. Ular

moliyaviy inklyuzivlikni oshiradi va diniy e'tiqodi sababli bank xizmatlaridan foydalanmayotgan mijozlar uchun imkoniyatlar yaratadi.

2. O'zbekistonning hozirgi moliyaviy muhiti

O'zbekiston moliyaviy sektori jadal islohotlar bosqichiga kirgan. Bank sohasida raqamlashtirish, kapital yetarliligi, moliyaviy savodxonlik, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha ijobiy natijalar mavjud. Shunga qaramay, aholining diniy e'tiqodlariga mos moliyaviy xizmatlar ko'lamini cheklangan. Bu esa islomiy moliyaviy mahsulotlarga ehtiyoj mavjudligini ko'rsatadi.

Hozirgi kunda O'zbekistonda islomiy moliyaga oid alohida qonun mavjud emas. Faqat ayrim normativ-huquqiy hujjatlar (masalan, "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi qonun) islomiy moliyaviy xizmatlarni nazarda tutadigan umumiy normalarni o'z ichiga oladi. Bu esa islom darchalarining rasmiy va keng joriy etilishi uchun asos yaratmaydi.

3. Xalqaro tajribalar va ularning ahamiyati

Malayziya — islomiy moliya bo'yicha dunyo yetakchisidir. U yerda tijorat banklari islomiy va an'anaviy xizmatlarni birgalikda taklif etadi. Islom darchalari muvofiqlikni ta'minlash uchun mustaqil shariat kengashi nazorati ostida ishlaydi. Davlat islomiy moliyani qo'llab-quvvatlovchi siyosat yuritadi.

BAAda ko'plab banklar islom darchalari orqali Shariatga muvofiq xizmatlar taklif etadi. Bunda har bir darcha shariat auditori va kengashining tasdig'isiz ishlamaydi.

Pokiston Markaziy banki tijorat banklariga islom darchalari ochishga ruxsat berib, ularni qo'llab-quvvatlaydi. Natijada, banklar bosqichma-bosqich to'liq islomiy bankka aylanishi mumkin.

Buyuk Britaniyada islomiy moliya alohida sektor sifatida rivojlanmoqda. Yirik banklar (HSBC, Barclays) musulmon mijozlar uchun islom darchalarini ochgan. Davlat islomiy moliyani tartibga soluvchi qonunlar ishlab chiqqan.

4. O'zbekistonda islom darchalarini joriy etish uchun zarur shart-sharoitlar

4.1. Normativ-huquqiy bazani shakllantirish: Alohida "Islomiy moliya to'g'risida"gi qonun qabul qilinishi lozim. Unda Shariat asosidagi operatsiyalar, shariat kengashi vakolatlari, soliqqa oid imtiyozlar belgilanishi kerak.

4.2. Shariat kengashini tashkil etish: Milliy darajadagi Shariat kengashi tashkil etilib, barcha islom darchalar faoliyati ustidan doimiy nazorat o'rnatilishi zarur.

4.3. Kadrlar tayyorlash: Bank mutaxassislarini islomiy moliya yo'nalishida tayyorlash uchun maxsus dasturlar joriy etilishi, xalqaro tajribaga ega mutaxassislar jalb qilinishi kerak.

4.4. Aholi xabardorligini oshirish: Islomiy moliyaning afzalliklari haqida ommaviy axborot vositalarida keng targ'ibot ishlari olib borilishi lozim. Ayniqsa, diniy jamoalar, yoshlar va xususiy tadbirkorlik sektori maqsadli guruh sifatida belgilanishi zarur.

4.5. Pilot loyihalar orqali amaliyotga joriy etish: Dastlabki bosqichda yirik davlat banklarida bir nechta islom darchalarini sinov tariqasida ochib, ularning moliyaviy samaradorligi va talab darajasi baholanadi.

Xulosa: O'zbekistonda islom darchalarini joriy etish — bu zamonaviy moliyaviy tizimni diniy e'tiqodlar bilan uyg'unlashtiruvchi muhim yo'nalishdir. Xalqaro tajribalar asosida tahlil qilganda, islom darchalari moliyaviy inklyuzivlikni oshirish, halollik, shaffoflik va ijtimoiy adolat tamoyillarini moliyaviy sohada qaror toptirish imkonini beradi. Shu bilan birga, foizsiz iqtisodiyot tamoyillarini bosqichma-bosqich joriy etishda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi.

Takliflar

1. O'zbekistonda "Islomiy moliya to'g'risida"gi maxsus qonun loyihasi ishlab chiqilsin.
2. Tijorat banklarida pilot sifatida islom darchalari joriy qilinsin.
3. Moliya vazirligi huzurida Islomiy moliya bo'yicha maslahat kengashi tuzilsin.
4. Oliy ta'lim muassasalarida islomiy moliya magistrlik dasturlari ochilsin.
5. Shariat kengashining faoliyatini moliyaviy jihatdan mustaqil tarzda tashkil etish kafolatlangan bo'lsin.
6. Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha davlat dasturlari doirasida islomiy moliyaga oid modul kiritilsin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ahmed, H. (2010) 'Product development in Islamic banks', Edinburgh University Press, 11(2), pp. 125–139.
2. Al Suwaidi, S. (2017) Islamic Banking in UAE: Structure and Supervision, Dubai Financial Research Centre.
3. Bank Negara Malaysia (2019) Annual Report. Kuala Lumpur: BNM.
4. Dusuki, A. W. and Abdullah, N. I. (2007) 'Why do Malaysian customers patronize Islamic banks?', International Journal of Bank Marketing, 25(3), pp. 142–160.
5. Dusuki, A. W. (2008) 'Understanding the objectives of Islamic banking: a survey of stakeholders' perspectives', International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, 1(2), pp. 132–148.
6. El-Gamal, M. A. (2006) Islamic Finance: Law, Economics, and Practice. Cambridge University Press.
7. Khan, M. and Bhatti, M. (2008) 'Islamic banking and finance: On its way to globalization', Managerial Finance, 34(10), pp. 708–725.
8. SBP (2020) Islamic Banking Bulletin, State Bank of Pakistan.
9. Warde, I. (2010) Islamic Finance in the Global Economy. 2nd edn. Edinburgh University Press.
10. Wilson, R. (2007) 'Islamic finance in Europe', Financial Times Special Report, 14(1), pp. 1–8.